S. FREUD

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ LIBIDO ΚΙ Ο "ΝΑΡΚΙΣΙΣΜΟΣ"

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ

Δεχ 5.

S. FREUD

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ LIBIDO
ΚΑΙ Ο
"ΝΑΡΚΙΣΣΙΣΜΟΣ"

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΧΑΡ. ΑΛ. ΔΑΡΔΑΝΟΥ - Ζ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ: ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ 31 — ΑΘΗΝΑ 1939

Πολλὲς φορές, ἀκόμα καὶ τελευταία, μᾶς δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ κάνουμε διάκριση μεταξὺ τῶν τάσεων τοῦ ἐ γ ὼ καὶ τῶν σεξουαλικῶν τάσεων. Ἡ ἀπώθηση μᾶς εἶχε ἀποδείξει στὴν ἀρχὴ ὅτι μπορεῖ νὰ γεννηθεῖ μεταξύ τους κάποια ἀντίθεση. Ἀντίθεση ποὺ ἔχει γιὰ συνέπεια τὴν τελικὴ ἥττα τῶν σεξουαλικῶν τάσεων ποὺ ἀναγκάζονται νὰ ἱκανοποιηθοῦν μετὰ ἀπ' αὐτές: Ἀδάμαστες κατὰ βάθος βρίσκουν καὶ στὸ ἀδάμαστό τους ἀκόμα ἕνα ἀντιστάθμισμα τῆς ἥττας τους. Πιστέψαμε τέλος ὅτι διαπιστώσαμε πὼς οἱ σεξουαλικὲς τάσεις συνδέονται πιὸ στενὰ ἀπὸ τὶς τάσεις τοῦ ἐ γ ὼ μὲ τὴν παθολογικὴ κατάσταση τοῦ ἐ γ ώ, ἀποτέλεσμα ποὺ μόνο σ' ἕνα σημεῖο φαίνεται νὰ μὴν εἶναι ἀκόμα τέλειο. Θ'ἀναφέρουμε ἐπίσης γιὰ νὰ ὑποστηρίξουμε τὸ συμπέρασμα αὐτό, τὸ ἀξιοσημείωτο γεγονὸς ποὺ ἡ μὴ ἱκανοποίηση τῆς πείνας καὶ τῆς δίψας, αὐτῶν τῶν πιὸ στοιχειώδικων ἐνστίχτων τῆς αὐτοσυντήρησης, δὲν μετατρέπεται ποτὲ σ' ἀγωνία, ἐνῷ ξέρομε πὼς ἡ μεταβολὴ τῆς μὴ ἱκανοποιημένης libido σ' ἀγωνία εἶναι ἀπὸ τὰ γνωστότερα καὶ συχνότερα φαινόμενα ποὺ παρατηροῦνται.

Ἔτσι λοιπὸν τὸ δικαίωμά μας γιὰ τὴ διάκριση τῶν τάσεων τοῦ ἐ γ ὼ καὶ τῶν σεξουαλικῶν τάσεων εἶναι ἀναμφισβήτητο. Τὸ πέρνομε ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ὕπαρξη τοῦ σεξουαλικοῦ ἐνστίχτου ὡς ξεχωριστῆς ἐνέργειας τοῦ ἀτόμου. Μποροῦμε μόνο νὰ ρωτήξουμε τὶ σπουδαιότητα καὶ τὶ βάθος δίνομε σ' αὐτὴ τὴ διάκριση. Δὲ θὰ μπορέσουμε ὅμως ν' ἀπαντήσουμε σ' αὐτὴ τὴν ἐρώτηση παρὰ μόνον ὅταν καθορίσουμε τὶς διαφορὲς συμπεριφορᾶς ποὺ ὑπάρχουν μεταξὺ τῶν σεξουαλικῶν τάσεων στὶς σωματικὲς καὶ φυσικὲς ἐκδηλώσεις τους καὶ τῶν ἄλλων τάσεων ποὺ ἀντιπαραβάλλομε καὶ ἀφοῦ πρῶτα κατατοπιστοῦμε στὴ σπουδαιότητα τῶν συνεπειῶν ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὶς διαφορὲς αὐτές. Δὲν ἔχομε φυσικὰ κανένα δι-

καίωμα νὰ ὑποστηρίζουμε μιὰ φυσικὴ διαφορά, ἐλάχιστα ἄλλωστε ἀντιληπτή, μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ὁμάδων τῶν τάσεων.Καὶ ἡ μιὰ καὶ ἡ ἄλλη καθορίζουν πηγὲς ἐνέργειας τοῦ ἀτόμου καὶ τὸ ζήτημα τοῦ νὰ γνωρίζουμε ἂν οἱ δυὸ αὐτὲς ὁμάδες δὲν ἀποτελοῦν κατὰ βάθος παρὰ μιὰ καὶ τὴν αὐτὴ ἢ ἂν ὑπάρχει μεταξύ τους φυσικὴ διαφορὰ καί, ἂν δὲν ἀποτελοῦν κατὰ βάθος παρὰ μιά, σὲ ποιὰ στιγμὴ χώρισαν ἡ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη, τὸ ζήτημα αὐτὸ λέμε, μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ ἐξεταστεῖ ὄχι μὲ βάση τὶς ἀφηρημένες γνώσεις ἀλλά μὲ βάση τὰ γεγονότα ποὺ μᾶς προσφέρει ἡ βιολογία. Στὸ σημεῖο αὐτὸ οἱ γνώσεις μας εἶναι ἀκόμα ἀνεπαρκεῖς καὶ ἂν ἦταν πάλι ἐπαρκέστερες δὲ θἄχαμε νάσχοληθοῦμε μ' αὐτὸ τὸ ζήτημα ποὺ δὲν ἐνδιαφέρει τὶς ἀναλυτικές μας ἔρευνες.

Κατ' ἀρχὴ δὲν κερδίζομε τίποτα μὲ τὸ νὰ ἐπιμένουμε μὲ τὸ Jung στὴν πρωταρχικὴ ἑνότητα ὅλων τῶν ἐνστίχτων καὶ μὲ τὸ νὰ δίνουμε τὸ ὄνομα «libido» στὴν ἐνέργεια ποὺ ἐκδηλώνεται στὸ καθένα ἀπ' αὐτά. Ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατο, σ' ὁποιοδήποτε τέχνασμα κι' ἂν καταφύγουμε, νὰ ξεγράψουμε τὴν ψυχικὴ ζωὴ ἀπὸ τὴ σεξουαλικὴ λειτουργία, θ' ἀναγκαστοῦμε νὰ μιλήσουμε γιὰ libido σεξουαλικὴ καὶ γιὰ libido μὴ σεξουαλική: Τὸ ὄνομα τῆς libido ἐν τούτοις πολὺ σωστὰ δίνεται στὶς τάσεις τῆς σεξουαλικῆς ζωῆς· κι' ἐμεῖς μόνο μ' αὐτὴ τὴν ἔννοια τὸ χρησιμοποιήσαμε.

Νομίζω λοιπὸν πὼς τὸ ζήτημα τοῦ νὰ γνωρίζουμε μέχρι ποιὸ σημεῖο πρέπει νὰ τραβήξουμε τὸ χωρισμὸ μεταξὺ τῶν σεξουαλικῶν τάσεων καὶ τῶν τάσεων ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὸ ἔνστιχτο τῆς αὐτοσυντήρησης δὲν ἔχει μεγάλη σημασία γιὰ τὴν ψυχανάλυση. Αὐτὴ ἐξάλλου δὲν ἔχει καμιὰ ἁρμοδιότητα στὴ λύση αὐτοῦ τοῦ ζητήματος. Μολαταῦτα ὅμως ἡ βιολογία μᾶς δίνει μερικὲς ἐνδείξεις ποὺ μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ ὑποθέσουμε πὼς ὁ χωρισμὸς αὐτὸς ἔχει

μεγάλη σημασία. Ὁ σεξουαλισμὸς εἶναι ἡ μόνη λειτουργία τοῦ ζωντανοῦ ὀργανισμοῦ ποὺ ξεπερνᾶ τὸ ἄτομο, καὶ σταθεροποιεῖ τὸ σύνδεσμό του μὲ τὸ εἶδος. Εἶναι εὔκολο νὰ καταλάβει κανένας πὼς ἡ ἄσκηση τῆς λειτουργίας αὐτῆς, ὄντας μερικὲς φορὲς λιγώτερο χρήσιμη ἀπὸ τὴν ἄσκηση τῶν ἄλλων λειτουργιῶν, δημιουργεῖ, ὄχι ἐξαιρετικὰ ἔντονη ἡδονή, ἀλλὰ κινδύνους ποὺ ἀπειλοῦν τὴ ζωή του καὶ συχνὰ τοῦ τὴν ἀφαιροῦν. Εἶναι ἐξάλλου πιθανό, χάρη στὶς ἰδιαίτερες μεταβολικὲς πρόοδες ποὺ εἶναι διάφορες ἀπ' ὅλες τὶς ἄλλες, νὰ μεταφερθεῖ ἕνα μέρος τῆς ἀτομικῆς ζωῆς στοὺς ἀπογόνους ὡς κλίση. Τέλος τὸ ἀτομικὸ ὂν ποὺ θεωρεῖται μόνο του σὰν οὐσιώδικο καὶ δὲ βλέπει στὸ σεξουαλισμό του παρὰ ἕνα μέσο ἱκανοποίησης ἀνάμεσα σὲ τόσα ἄλλα, δὲν ἀποτελεῖ, ἀπὸ βιολογικὴ ἄποψη, παρὰ ἕνα ἐπεισόδιο σὲ μιὰ σειρὰ γεννήσεων, ἕνα σαθρὸ παρασάρκωμα ἑνὸς ἀθανάτου πρωτοπλάσματος, ἕνα εἶδος προσκαίρου κυρίου ἑνὸς πιστοῦ ὑπαλλήλου ποὺ ὁ προορισμός του εἶναι νὰ τὸν ἀκολουθεῖ.

Ἐν τούτοις ἡ ψυχαναλυτικὴ ἐξήγηση τῶν νευρώσεων δὲν ἔχει νὰ κάνει παρὰ παρατηρήσεις σὲ μεγάλη ἐπίσης ἀχτίνα. Ἡ ξεχωριστὴ ἐξέταση τῶν σεξουαλικῶν τάσεων καὶ τῶν τάσεων τοῦ ἐ γ ὼ μᾶς ἔδωσε τὸν τρόπο τῆς κατανόησης τῶν μεταβατικῶν νευρώσεων ποὺ ἀποδώσαμε στὴ σύγκρουση τῶν σεξουαλικῶν τάσεων καὶ τῶν τάσεων ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὸ ἔνστιχτο τῆς αὐτοσυντήρησης ἤ, γιὰ νὰ ἐκφραστοῦμε μὲ βιολογικοὺς ὅρους, ἂν καὶ περισσότερο ἀνακριβῶς, στὴ σύγκρουση μεταξὺ τοῦ ἐ γ ώ, τὸ ἀτομικὸ καὶ ἀνεξάρτητο καὶ τοῦ ἐ γ ὼ ποὺ παρουσιάζεται σὰν μέλος μιᾶς σειρᾶς γενεῶν. Πρέπει νὰ ξέρουμε πὼς αὐτὸς ὁ δυϊσμὸς δὲν ὑπάρχει παρὰ μόνο στὸν ἄνθρωπο· ἐπίσης ἀπ' ὅλα τὰ ζῶα αὐτὸς ἔχει τὸ προνόμιο νὰ προσφέρει εὐνοϊκὸ ἔδαφος στὶς νευρώσεις. Ἡ ὑπερβολικὴ ἀνάπτυξη τῆς libido του,

ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ποικιλία τῆς ψυχικῆς του ζωῆς ποὺ ἀποτελοῦνε τὴ συνέπεια, φαίνεται ὅτι δημιούργησαν τοὺς ὅρους τῆς σύγκρουσης ποὺ μιλᾶμε. Καὶ εἶναι φανερὸ ὅτι οἱ ὅροι αὐτοὶ εἶναι οἱ ἴδιοι οἱ ὅροι τῶν μεγάλων προόδων ποὺ πραγματοποιήθηκαν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, προόδων ποὺ τοῦ ἐπέτρεψαν ν' ἀφίσει μακριὰ πίσω του ὅτι κοινὸ εἶχε μὲ τ' ἄλλα ζῶα, σὲ τρόπον ὥστε ἡ προδιάθεσή του στὴ νεύρωση νὰ μὴν ἀποτελεῖ παρὰ τὸ ἀντίστροφο ἀπὸ τὰ καθαρὰ ἀνθρώπινα γνωρίσμα. 'Αλλ' ἂς ἀφίσουμε κατὰ μέρος αὐτὲς τὶς θεωρίες γιατὶ δὲν καταφέρνουν τίποτα ἄλλο παρὰ νὰ μᾶς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸ ἀμεσώτερο καθῆκο μας.

Μέχρις ἐδῶ προσπαθήσαμε νὰ διακρίνουμε τὶς τάσεις τοῦ ἐ γ ὼ ἀπὸ τὶς σεξουαλικὲς τάσεις σύμφωνα μὲ τὶς ἐκδηλώσεις ποὺ εἶχε ἡ καθεμιὰ σειρὰ χωριστά. Γιὰ τὶς μεταβατικὲς νευρώσεις κατορθώσαμε νὰ κάνουμε αὐτὴ τὴ διάκριση χωρὶς δυσκολία. 'Ονομάσαμε «libido» τὶς δαπάνες τῆς ἐνέργειας ποὺ τὸ ἐ γ ὼ ξοδεύει σ' ἀντικείμενα σεξουαλικῶν τάσεων καὶ «ἐνδιαφέρο», ὅλες τὶς ἄλλες δαπάνες ἐνέργειας ποὺ ἔχουν τὴν πηγή τους στὰ ἔνστιχτα αὐτοσυντήρησης· καὶ ἀκολουθώντας ὅλους αὐτοὺς τοὺς προσδιορισμοὺς τῆς libido, τὶς μεταμορφώσεις τους καὶ τὴν τελική τους μορφή, καταφέραμε ν' ἀποχτήσουμε τὶς πρῶτες γνώσεις τοῦ μηχανισμοῦ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων. Οἱ μεταβατικὲς νευρώσεις μᾶς ἔδωσαν στὸ σημεῖο αὐτὸ τὸ πιὸ κατάλληλο ὑλικό. 'Αλλὰ τὸ ἐ γ ὼ αὐτὸ καθαυτό, τὰ διάφορα ὀργανικὰ στοιχεῖα ποὺ τ' ἀποτελοῦνε, ἡ σύνθεσή τους καὶ ὁ τρόπος λειτουργίας τους, ὅλα αὐτὰ μᾶς ἔμεναν ἀκόμα σκοτεινὰ καὶ μπορούσαμε μόνο νὰ ὑποθέσουμε ὅτι ἡ ἀνάλυση τῶν ἄλλων νευρωτικῶν διαταράξεων θὰ μᾶς ἔφερνε λίγο σ' αὐτὰ τὰ ζητήματα.

῎Εχομε καιρὸ π' ἀρχίσαμε νὰ ἐπεχτήνουμε τὴν ψυχαναλυτικὴ ἀντίληψη σ' αὐτὲς τὶς ἄλλες παθήσεις.

Ἔτσι ἀπὸ τὸ 1908 ὁ Abraham, ὕστερα ἀπὸ τὶς γνῶμες ποὺ ἀνταλλάξαμε, διατύπωσε πρόταση κατὰ τὴν ὁποία ὁ κύριος χαραχτήρας τῆς πρόωρης παραφροσύνης (εἶναι κι' αὐτὴ μιὰ ἀπὸ τὶς νευρώσεις) συνίσταται στὸ ὅτι σ' αὐτὴ τὴν πάθηση ὁ προσδιορισμὸς τῆς libido στ' ἀντικείμενα δὲν εἶναι πλήρης. (Οἱ ψυχοσεξουαλικὲς διαφορὲς ὑπάρχουν μεταξὺ τῆς ὑστερικότητας καὶ τῆς πρόωρης παραφροσύνης). Ἀλλὰ τί γίνεται ἡ libido τῶν παραφρόνων ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ξεφεύγει ἀπὸ τ' ἀντικείμενα; Στὴν ἐρώτηση αὐτὴ ὁ Abraham δὲ δίστασε ν' ἀπαντήσει ὅτι ἡ libido ἐπιστρέφει στὸ ἐγὼ καὶ ὅτι αὐτὴ ἡ ἐσκεμένη ἐπιστροφή, αὐτὴ ἡ ἀναπήδηση τῆς libido πρὸς τὸ ΕΓΩ ἀποτελεῖ τὴν πηγὴ τῆς μεγαλομανίας τῆς πρόωρης παραφροσύνης. Ἡ μεγαλομανία μπορεῖ ἐξάλλου νὰ συγκριθεῖ μὲ τὴν ὑπερτίμηση τῆς σεξουαλικῆς ἀξίας τοῦ ἀντικειμένου ποὺ παρατηρεῖται στὴν ἐρωτικὴ ζωή. Ἔτσι γιὰ πρώτη φορὰ μᾶς φανερώθηκε ἕνα χαραχτηριστικὸ τῆς ψυχωτικῆς πάθησης ἀπὸ τὴ σύγκρισή της μὲ τὴ φυσιολογικὴ ἐρωτικὴ ζωή.

Γενικά: Οἱ πρῶτες ἀντιλήψεις τοῦ Abraham παράμειναν στὴν ψυχανάλυση κι' ἔγιναν ἡ βάση τῆς ταχτικῆς μας ὁσοναφορᾶ γιὰ τὶς ψυχώσεις. Ἔτσι λίγο-λίγο, συνηθίσαμε μὲ τὴν ἰδέα ὅτι ἡ libido ποὺ βρίσκομε προσδιορισμένη στ' ἀντικείμενα, ἡ libido ποὺ εἶναι ἡ ἔκφραση μιᾶς τάσης ἱκανοποίησης μὲ μέσο τ' ἀντικείμενα αὐτά, μπορεῖ ἐπίσης ν' ἀποτραβηχτεῖ ἀπὸ τ' ἀντικείμενα καὶ νὰ τ' ἀντικαταστήσει μὲ τὸ ἐγώ. Προσπαθοῦμε τότε νὰ δώσουμε σ' αὐτὴ τὴν παρατήρηση μιὰ μορφὴ περισσότερο τελειοποιημένη ἀντικαταστένοντας λογικοὺς δεσμοὺς μεταξὺ τῶν συστατικῶν της στοιχείων. Ἡ λέξη ναρκισ-

σ ι σ μ ὸ ς ποὺ μεταχειριζόμαστε γιὰ νὰ καθορίσουμε αὐτὴ τὴ μετατόπιση τῆς libido, εἶναι δανεισμένος ἀπὸ μιὰ διαστροφὴ ποὺ περίγραψε ὁ P. Väcke κατὰ τὴν ὁποία τὸ ἐνήλικο ἄτομο ἔχει γιὰ τὸ ἴδιο τὸ σῶμα τὴ στοργὴ ποὺ περιβάλλουμε γενικὰ ἕνα ἐξωτερικὸ σεξουαλικὸ ἀντικείμενο.

Εἰπώθηκε τότε ὅτι ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ libido εἶναι ἱκανὴ νὰ προσαρμόζεται καὶ στὸ ἴδιο τὸ σῶμα καὶ στὸ ἴδιο τὸ πρόσωπο τοῦ ὑποκειμένου, ἀντὶ νὰ προσκολᾶται σ' ἕνα ἀντικείμενο δὲ μπορεῖ νὰ προκαλεῖται ἀπὸ ἕνα ἐξαιρετικὸ κι' ἀσήμαντο γεγονός, ὅτι εἶναι μᾶλλον πιθανὸ πῶς ὁ ναρκισσισμὸς ἀποτελεῖ τὴ γενικὴ καὶ πρωταρχικὴ κατάσταση ἀπ'ὅπου ἡ ἀγάπη τῶν ἀντικειμένων ξεπήδησε μεταγενέστερα, χωρὶς νὰ ὁδηγήσει μὲ τὴν ἐμφάνισή της στὴν ἐξαφάνιση τοῦ ναρκισσισμοῦ. Καὶ σύμφωνα μ' αὐτὰ ποὺ ξέραμε γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἀντικειμενικῆς libido, θυμηθήκαμε ὅτι πολλὲς ἀπὸ τὶς σεξουαλικὲς τάσεις βρίσκουν στὴν ἀρχὴ μιὰ εὐχαρίστηση ποὺ ὀνομάζεται α ὐ τ ο - ἐ ρ ω τ ι κ ή, δηλαδὴ μιὰ εὐχαρίστηση ποὺ ἔχει τὶς ρίζες της στὸ ἴδιο τὸ σῶμα τοῦ ὑποκειμένου καὶ ὅτι ἐκεῖνο ποὺ μᾶς ἐξηγεῖ τὴ καθυστέρηση τῆς προσαρμογῆς τοῦ σεξουαλισμοῦ πρὸς τὴν πραγματικότητα ποὺ ἐντυπώνει στὸ νοῦ μας ἡ ἀγωγή, εἶναι ἡ ἱκανότητα τοῦ αὐτο - ἐρωτισμοῦ. Ἔτσι ὁ αὐτο - ἐρωτισμὸς ὑπῆρξε ἡ σεξουαλικὴ ἐνέργεια τῆς ναρκισσικῆς φάσης τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς libido.

Μὲ δυὸ λόγια, συσχετίσαμε τὴ libido τοῦ ἐ γ ὼ καὶ τὴν ἀντικειμενικὴ libido, παρατήρηση ποὺ μπορῶ νὰ σᾶς τὴν κάνω συγκεκριμένη ἀφοῦ πάρω μιὰ σύγκριση ἀπὸ τὴ βιολογία. Γνωρίζετε τὶς στοιχειώδικες ὑπάρξεις ποὺ ἀποτελοῦνται ἀπὸ μιὰ σφαίρα, μόλις τροποποιημένη, πρωτοπλασμικῆς οὐσίας. Αὐτὲς οἱ ὑπάρξεις ξυπνοῦν προεκτάσεις, τοὺς ψευτόποδες, ποὺ ἀφίνουν νὰ διαρεύσει ἡ ζωϊκή τους οὐσία. Ἀλλὰ μποροῦν ἐξίσου νὰ ξαναμαζέψουν αὐτὲς

τὶς προεκτάσεις καὶ ν' ἀποτελέσουν πάλι σφαίρα. Τότε ἐξομοιώνομε τὴν ἐκπομπὴ τῶν προεκτάσεων μὲ τὴν ἐκπόρευση τῆς libido πρὸς τ' ἀντικείμενα, τὸ σπουδαιότερο μέρος της ποὺ μπορεῖ νὰ μείνει μέσα στὸ ἐ γ ὼ καὶ παραδεχόμαστε ὅτι στὶς φυσιολογικὲς περιπτώσεις μεταβάλλεται εὔκολα ἡ libido τοῦ ἐ γ ὼ σ' ἀντικειμενικὴ libido μὲ τὴ δυνατότητα νὰ γυρίσει πάλι στὸ ἐγώ.

Μὲ τὴ βοήθεια αὐτῶν τῶν παρατηρήσεων εἴμαστε σὲ θέση νὰ ἐξηγήσουμε ἤ, γιὰ νὰ ἐκφραστοῦμε διαφορετικά, νὰ περιγράψουμε στὴ γλῶσσα τῆς θεωρίας τῆς libido, ἕνα μεγάλο ἀριθμὸ ψυχικῶν καταστάσεων ποὺ εἶναι δυνατὸ νὰ θεωρηθοῦν ὡς μέρος τῆς φυσιολογικῆς ζωῆς: ψυχικὴ διάθεση κατὰ τὴν ἀγάπη, κατὰ τὴ διάρκεια ὀργανικῶν ἀσθενειῶν, κατὰ τὸν ὕπνο. Γιὰ ὅτι ἀφοράει τὴν κατάσταση τοῦ ὕπνου παραδεχτήκαμε ὅτι βασίζεται στὴν ἀπομόνωση ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸ κόσμο καὶ στὴν ὑποταγὴ στὶς ἐπιθυμίες ποὺ ἐπιφέρει ὁ ὕπνος. Καὶ λέαμε πὼς ὅλες οἱ νυχτερινὲς ψυχικὲς ἐνέργειες ποὺ ἐκδηλώνονται στὸ ὄνειρο βρίσκονται στὴν ὑπηρεσία αὐτῆς τῆς ἐπιθυμίας καὶ καθορίζονται καὶ κυριαρχοῦνται ἀπὸ ἐγωϊστικὰ ἐλατήρια. Ξεκινώντας αὐτὴ τὴ φορὰ ἀπὸ την ἄποψη τῆς θεωρίας τῆς libido βγάζομε τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ ὕπνος εἶναι μία κατάσταση ποὺ ὅλες οἱ ἐνέργειες, τόσο οἱ σχετικὲς μὲ τὴ libido ὅσο καὶ οἱ ἐγωϊστικές, ποὺ εἶναι προσκολημένες στ' ἀντικείμενα, ἀποσπῶνται ἀπ' αὐτὰ τ' ἀντικείμενα καὶ ἐπιστρέφουν στὸ ἐ γ ώ. Δὲ νομίζετε ὅτι αὐτὸς ὁ τρόπος ρίχνει καινούργιο φῶς στὸ γεγονὸς τῆς ἀνάπαυσης ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὸν ὕπνο καὶ τὴ φύση τῆς κούρασης; Ὁ πίνακας τοῦ μακάριου, ἀπομονωμένου κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐσω - μητρικῆς ζωῆς, πίνακα, ποὺ μᾶς ἐπαναφέρει μπροστὰ στὰ μάτια μας κάθε νύχτα ὁ κοιμισμένος, συμπληρώνεται ἔτσι ἀπὸ ψυχικὴ ἄποψη. Στὸν κοιμισμένο ἀναπαράγεται ἡ κατάσταση

τῆς πρωταρχικῆς κατανομῆς τῆς libido: παριστάνει κυρίως τὸν ἀπόλυτο ναρκισσισμό, κατάσταση ποὺ ἡ libido καὶ τὸ ἐνδιαφέρο τοῦ ἐ γ ὼ ζοῦν ἑνωμένα καὶ ἀδιαχώριστα στὸ ἐ γ ὼ ποὺ ἀρκεῖται στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του.

Ἐδῶ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε δυὸ πράγματα: Κατὰ πρῶτο λόγο, πῶς διακρίνομε θεωρητικὰ τὸ ναρκισσισμὸ ἀπὸ τὸν ἐγωϊσμό;

Κατὰ τὴ γνώμη μου ὁ ναρκισσισμὸς εἶναι συμπλήρωμα libido τοῦ ἐγωϊσμοῦ. Μιλώντας γιὰ τὸν ἐγωϊσμὸ δὲ σκεφτόμαστε παρὰ ὅτι εἶναι χρήσιμο γιὰ τὸ ἄτομο· ὅταν μιλοῦμε ὅμως γιὰ τὸ ναρκισσισμὸ ἔχομε ὑπόψει μας τὴν ἱκανοποίηση τῆς libido του. Ἀπὸ πραχτικὴ ἄποψη ἡ διάκριση αὐτὴ μεταξὺ τοῦ ναρκισσισμοῦ καὶ τοῦ ἐγωϊσμοῦ μπορεῖ νά προχωρήσει ἀκόμα πιὸ μακριά. Μπορεῖ νἆμαστε πέρα γιὰ πέρα ἐγωϊστὲς χωρὶς μ' αὐτὸ νὰ πάψουμε ν' ἀφιερώσουμε μερικὲς ποσότητες ἐνέργειας τῆς libido σ' ὡρισμένα ἀντικείμενα, μὲ τὴν προϋπόθεση ὅτι ἡ ἱκανοποίηση τῆς libido ποὺ γίνεται ἀπ' αὐτὰ τ' ἀντικείμενα ν' ἀνταποκρίνεται στὴν ἀνάγκη τοῦ ἐ γ ώ. Ὁ ἐγωϊσμὸς θ' ἀγρυπνεῖ τότε ὥστε ἡ ζήτηση τῶν ἀντικειμένων αὐτῶν νὰ μὴ βλάφτει τὸ ἐ γ ώ. Μπορεῖ νὰ εἶναι κανένας ἐγωϊστὴς καὶ σύγχρονα νὰ παρουσιάζει ἀρκετὰ σημεῖα ναρκισσισμοῦ, δηλαδὴ νὰ ἔχει ἀπόλυτη ἀνάγκη ἀπὸ σεξουαλικὰ ἀντικείμενα εἴτε ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς ἄμεσης σεξουαλικῆς ἱκανοποίησης, εἴτε ἀπ' ὅτι ἀφοράει τὶς τάσεις αὐτὲς ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὶς σεξουαλικὲς ἀνάγκες ποὺ συνηθίσαμε νὰ τὶς τοποθετοῦμε ὡς «ἔρωτα» στὸ καθαρὸ «αἰσθηματισμό». Σ' ὅλες αὐτὲς τὶς περιπτώσεις ὁ ἐγωϊσμὸς παρουσιάζεται σὰ στοιχεῖο ποὺ βρίσκεται ὄξω ἀπὸ κάθε ἀμφιβολία, σὰ στοιχεῖο σταθερό, ἐνῷ ὁ ναρκισσιμὸς εἶναι τ' ἀντίθετο, τὸ μεταβλητὸ στοιχεῖο. Τὸ ἀντίθετο τοῦ ἐγωϊσμοῦ, ὁ ἀ λ τ ρ ο υ ϊ σ μ ό ς, μακριὰ ἀπὸ τὸ νὰ συμπίπτει μὲ τὴν ἐξάρτη-

ση τῶν ἀντικειμένων ἀπὸ τὴ libido, διακρίνεται ἀπὸ τὴν ἔλλειψη τῆς ἀναζήτησης σεξουαλικῶν ἱκανοποιήσεων. Μονάχα στὴν ἀπόλυτη ἐρωτικὴ κατάσταση συμπίπτει ὁ ἀλτρουϊσμὸς μὲ τὴ συγκέντρωση τῆς libido στ' ἀντικείμενο. Τὸ σεξουαλικὸ ἀντικείμενο ἐπισύρει γενικὰ πρὸς αὐτὸν ἕνα μέρος τοῦ ναρκισσισμοῦ, ἀπ' ὅπου προκύπτει αὐτὸ π' ὀνομάζομε «ὑπερβολὴ τῆς σεξουαλικῆς ἀξίας τοῦ ἀντικειμένου». Ὅταν σ' αὐτὸ προστεθεῖ ἀκόμα καὶ ἡ ἀλτρουϊστικὴ μετάγγιση τοῦ ἐγωϊσμοῦ πρὸς τὸ σεξουαλικὸ ἀντικείμενο, ὁ ἀλτρουϊσμὸς γίνεται πανίσχυρος: μποροῦμε νὰ ποῦμε τότε ὅτι ἀπορρόφησε τὸ ἐ γ ώ.

Εὐχαρίστως νομίζω θὰ μπορούσατε ν' ἀκούσετε, ὕστερα ἀπὸ τὴν ὠμὴ καὶ ξερὴ ἔκθεση τῶν ἀποκαλύψεων τῆς ἐπιστήμης, μιὰ ποιητικὴ περιγραφὴ τῆς ἀντίθεσης ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὸ ναρκισσισμὸ καὶ τὴν ἐρωτικὴ κατάσταση. Τὴν πέρνομε ἀπὸ τὸ «Westöstlicher Divan» τοῦ Γκαῖτε:

SULEIKA

Λαοί, νικητὲς καὶ σκλάβοι συμφωνάνε δῶ:
Τῶν παιδιῶν τῆς γῆς ἡ ἀνώτερη εὐτυχία εἶναι
ἡ προσωπικότητα.
Ὅποια κι' ἂν εἶναι ἡ ζωὴ μπορεῖς νὰ ζεῖς
καθόσο ξέρεις καλὰ τὸν ἑαυτό σου.
Τίποτα δὲν εἶναι χαμένο ἐφ' ὅσο μένομε
ὅτι εἴμαστε!

HATEM

Μπορεῖ! Ἔτσι παραδὲχονται πολλοί!
Μὰ γὼ πέρνω ἄλλο δρόμο:
Ὅλη τῆς γῆς τὴν εὐτυχία τὴ βρίσκω
συγκεντρωμένη στὴ μόνη Suleika.
Νομίζω πῶς ἂν μ' ἔδιωχνε θὰ χάνομαν.
Τὸ τέλος τοῦ Hatem θἄρχονταν.
Μὰ ξέρω τὶ θἄκανα.
Θἄσβυνα ἀμέσως μὲ κεῖνον
ποὺ θἄδινε τὰ φιλιά της.

῾Η δεύτερη παρατήρησή μου ἔρχεται νὰ συμπληρώσει τὴ θεωρία τοῦ ὀνείρου. Δὲ μποροῦμε νὰ ἐξηγήσουμε τὴ γέννεση τοῦ ὀνείρου ἂν δὲν παραδεχτοῦμε ὡς συμπλήρωμα, ὅτι τὸ ἀπωθημένο ἀσυνείδητο ἔγινε, ὡς ἕνα ὁρισμένο βαθμὸ ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὸ ἐ γ ώ, σὲ τρόπον ὥστε νὰ μὴν ὑποχωρεῖ στὴν ἐπιθυμία ποὺ γεννιέται κατὰ τὸν ὕπνο καὶ νὰ συγκρατεῖ τὴν ὁρμή του, ἀκόμα καὶ τότε ποὺ ὅλες οἱ ἄλλες ἐνέργειες οἱ ἐξαρτώμενες ἀπὸ τὸ ἐγὼ διατίθενται γιὰ τὸν ὕπνο, τὴ στιγμὴ ποὺ εἶναι προσκολημένες στ' ἀντικείμενα. Τότε μόνο κατορθώνομε νὰ κατανοήσουμε πὼς αὐτὸ τὸ ἀσυνείδητο μπορεῖ νὰ ἐπωφελεῖται ἀπὸ τὴν κατάργηση ἢ τὴ νυχτερινὴ ἐλάττωση τοῦ ἐλέγχου καὶ νὰ χρησιμοποιεῖ ὑπολείματα τῆς ἡμέρας γιὰ νὰ σκηματίσει, μὲ τὰ ὑλικὰ πού διαθέτει, μιὰ ἐπιθυμία ἀπαγορευμένου ὀνείρου. ᾿Εξάλλου εἶναι δυνατὸ τὰ ὑπολείματα τῆς ἡμέρας νὰ ἕλκουν, ἐν μέρει τοὐλάχιστο, τὴν ἀντιστατική τους δύναμη πρὸς τὴν καπαρωμένη ἀπὸ τὸν ὕπνο libido, ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι βρίσκονται ἀπὸ προτήτερα σὲ σχέση μὲ τὸ ἀπωθημένο ἀσυνείδητο.

Μιὰ ὀργανικὴ πάθηση, ἕνας ὀδυνηρὸς ἐρεθισμός, μιὰ φλόγοση ἑνὸς ὀργάνου δημιουργοῦν μιὰ κατάσταση ποὺ ἔχει ὡς συνέπεια τὴν ἀπόσπαση τῆς libido ἀπὸ τ' ἀντικείμενά της. ῾Η libido ἀποτραβηγμένη ἀπὸ τ' ἀντικείμενα ἐπιστρέφει στὸ ἐ γ ὼ γιὰ νὰ προσκοληθεῖ γερὰ στὸ μέρος τοῦ ἀρρωστημένου σώματος. Μποροῦμε ἀκόμα νὰ βεβαιώσουμε πὼς μ' αὐτοὺς τοὺς ὅρους ἡ ἀπόσπαση τῆς libido ἀπὸ τ'ἀντικείμενά της εἶναι ἀκόμα πιὸ χτυπητὴ ἀπὸ τὴν ἀπόσπαση ποὺ τὸ ἐγωϊστικὸ ἐνδιαφέρο ἀποδείχνει σὲ σχέση μὲ τὸ ἐξωτερικὸ κόσμο. Αὐτὸ φαίνεται νὰ μᾶς ἀνοίγει τὸ δρόμο πρὸς τὴν κατανόηση τῆς ὑποχονδρίας, ὅπου ἕνα ὄργανο ἀπασχολεῖ ἐξίσου τὸ ἐ γ ὼ χωρὶς νὰ τὸ βλέπομε σὰν ἄρρωστο. ᾿Αλλὰ θὰ προσπαθήσω νὰ προχωρήσω περισσότερο στὸ ση-

μεῖο αὐτὸ καὶ θ' ἀναλύσω κι' ἄλλες καταστάσεις γιὰ νὰ γίνουμε πιὸ καταληπτοὶ καὶ περισσότερο συγκεκριμένοι μὲ τὴν ὑπόθεση τῆς ἐπιστροφῆς τῆς ἀντικειμενικῆς libido στὸ ἐ γ ώ: ἔτσι θὰ σᾶς ἀπαντήσω σὲ δυὸ ἐρωτήματα ποὺ ἔχω τὴ γνώμη ὅτι γεννιένται μέσα σας. Πρῶτα - πρῶτα θέλετε νὰ μάθετε γιατὶ ὅταν μιλοῦμε γιὰ τὸν ὕπνο, γιὰ τὴν ἀρρώστια καὶ γιὰ ἄλλες παρόμοιες κατάστασες, κάνομε διάκριση μεταξὺ τῆς libido καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος, τῶν τάσεων τοῦ ἐ γ ὼ καὶ τῶν σεξουαλικῶν τάσεων, τὴ στιγμὴ ποὺ μποροῦν οἱ παρατηρήσεις νὰ ἐξηγηθοῦν γενικά, παράδεχόμενοι τὴν ὕπαρξη μιᾶς μόνης ἐνέργειας πού, λεύτερη στὶς μετατοπίσεις της, προσκολᾶται ἄλλοτε στὸ ἀντικείμενο, ἄλλοτε στὸ ἐ γ ώ, ἐξυπηρετεῖ ἄλλοτε τὴ μιὰ τάση καὶ ἄλλοτε τὴν ἄλλη. Κατὰ δεύτερο λόγο ὕστερα παραξενευτήκατε ποὺ μ' εἴδατε νὰ πέρνω σὰν πηγὴ μιᾶς παθολογικῆς κατάστασης τὴν ἀπόσπαση τῆς libido ἀπὸ τ'ἀντικείμενο, τὴ στιγμὴ ποὺ αὐτοὶ οἱ μετασχηματισμοὶ τῆς ἀντικειμενικῆς libido σὲ libido τοῦ ἐ γ ὼ ἢ πιὸ γενικά, σ' ἐνέργεια τοῦ ἐ γ ὼ ἀποτελοῦν μέρος τῶν φυσιολογικῶν προόδων τῆς φυσικῆς δυναμικῆς ποὺ ξαναγεννιέται κάθε μέρα καὶ κάθε νύχτα.

Ἡ ἀπάντησή μου θἄναι ἡ ἀκόλουθη. Ἡ πρώτη σας παρατήρηση βρίσκει ἀπήχηση. Ἡ ἐξέταση τῆς κατάστασης τοῦ ὕπνου, τῆς ἀρρώστειας, τῆς ἐρωτικῆς κατάστασης δὲ θὰ μᾶς ὁδηγοῦσε ποτὲ ἴσως, σὰν τέτοια, στὴ διάκριση μεταξὺ μιᾶς libido τοῦ ἐ γ ὼ καὶ μιᾶς ἀντικειμενικῆς libido, μεταξὺ libido καὶ ἐνδιαφέροντος. Ἀλλὰ ξεχνᾶτε τὶς ἔρευνες ποὺ μᾶς ἄνοιξαν τὸ δρόμο καὶ μᾶς κάναν νὰ διακρίνουμε τὶς ψυχικὲς καταστάσεις ποὺ μιλοῦμε. Ἔτσι μὰς ἔδειξαν τὴ σύγκρουση ἀπ' ὅπου γεννῶνται οἱ μεταβατικὲς νευρώσεις ποὺ μάθαμε νὰ διακρίνουμε μεταξὺ τῆς libido καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος, κατὰ συνέπεια μεταξὺ τῶν σεξουαλικῶν ἐνστίχτων καὶ τῶν ἐνστίχτων

αὐτοσυντήρησης· τὴ διάκριση αὐτὴ δὲ μποροῦμε νὰ τὴν ἀρνηθοῦμε. Ἡ δυνατότητα τοῦ μετασχηματισμοῦ τῆς ἀντικειμενικῆς libido σὲ libido τοῦ ἐ γ ώ, ἡ ἀνάγκη λοιπὸν τοῦ ὑπολογισμοῦ μιᾶς libido τοῦ ἐ γ ώ, μᾶς φάνηκε σὰν μόνην ἀληθινὴ ἐξήγηση τοῦ αἰνίγματος τῶν λεγομένων ναρκισσικῶν νευρώσεων, π.χ. ἡ πρόωρη παραφροσύνη, ὅπως ἐπίσης τῶν ὁμοιοτήτων καὶ τῶν διαφορῶν ποὺ ὑπάρχουν μεταξὺ αὐτῆς ἐδῶ ἀπὸ τὄνα μέρος καὶ τῆς ὑστερίας κι' ἐνόχλησης ἀπὸ τ' ἄλλο.

Ἡ μόνη πρόταση ποὺ δὲν ἀπορρέει ἄμεσα ἀπὸ τὴν ἀναλυτική μας πείρα εἶναι ὅτι ἡ libido μένει ἡ libido καὶ προσκολᾶται στ' ἀντικείμενα ἢ στὸ ἴδιο ἐ γ ὼ τοῦ ὑποκειμένου χωρὶς νὰ μετασχηματίζεται ποτὲ σ' ἐγωϊστικὸ ἐνδιαφέρο· ἀλλ' αὐτὴ ἡ πρόταση ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴ διάκριση μεταξὺ τῶν σεξουαλικῶν τάσεων καὶ τῶν τάσεων τοῦ ἐ γ ώ, διάκριση ποὺ ἀποφασίσαμε, γιὰ ὁρισμένους λόγους, νὰ διατηρήσουμε ὡσότου γίνει δυνατὴ ἡ ἀναίρεσή της.

Ἡ δεύτερή σας παρατήρηση εἶναι ἐπίσης δικαιολογημένη, ἀλλὰ πῆρε λανθασμένη κατεύθυνση. Χωρὶς ἀμφιβολία ἡ ἐπιστροφὴ τῆς ἀπωθημένης libido ἀπὸ τ' ἀντικείμενα στὸ ἐ γ ὼ δὲν εἶναι ἀπευθείας παθογόνος. Δὲ βλέπομε κάθε φορὰ τὸ φαινόμενο αὐτὸ νὰ γεννιέται μπροστὰ ἀπὸ τὸν ὕπνο καὶ ν' ἀκολουθεῖ ἀντίθετη πορεία μετὰ τὸ ξύπνημα; τὸ πρωτοπλασμικὸ ζωύφιο μαζεύει πάλι τὶς προεκτάσεις του γιὰ νά τὶς ξαναπλώσει πάλι μὲ τὴν πρώτη εὐκαιρία. Εἶναι ὅμως ἐντελῶς ἄλλο πρᾶγμα, ὅταν μιὰ ὁρισμένη λειτουργία, πολὺ δραστήρια, ὑποχρεώνει τὴ libido ν' ἀποχωριστεῖ ἀπὸ τ' ἀντικείμενα. Ἡ libido ὅταν γίνει ναρκισσικὴ δὲ μπορεῖ νὰ ξαναβρεῖ πιὰ τὸ δρόμο ποὺ ὁδηγεῖ πρὸς τ' ἀντικείμενα κι' αὐτὸ ποὺ τὴν καταντᾶ παθογόνο εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἔλλειψη αὐτῆς τῆς εὐκινησίας. Μπορεῖ νὰ πεῖ κανένας πὼς ἡ συσσώρευση τῆς libido δὲ μπορεῖ νὰ ἐξακολουθήσει πέ-

ρα ἀπὸ ἕνα ὁρισμένο βαθμό. Μποροῦμε νὰ ὑποθέσουμε ἐπίσης ὅτι ἐὰν ἡ libido ἀποχωρίζεται ἀπὸ τ' ἀντικείμενα, αὐτὸ συμβαίνει γιατὶ τὸ ἐ γ ὼ βλέπει αὐτοῦ ἕνα μέσο ἀποφυγῆς ἀπὸ τὰ νοσηρὰ ἀποτελέσματα ποὺ θὰ γεννοῦσε μιὰ ὑπερβολικὰ συσσωρευμένη libido. Ἂν θέλαμε ν' ἀσχοληθοῦμε περισσότερο λεπτομεριακὰ μὲ τὴν πρόωρη παραφροσύνη θὰ σᾶς ἔδειχνα ὅτι ἡ λειτουργία πού, ἡ ἀποχωρισμένη ἀπὸ τ' ἀντικείμενα libido, βρίσκει τὸ δρόμο φραγμένο ὅταν ζητάει νὰ ἐπιστρέψει πάλι σ' αὐτά,—ὅτι αὐτὴ ἡ λειτουργία, λέγω, πλησιάζει τὴ λειτουργία τῆς ἀπώθησης καὶ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ σὰν ἐξάρτημά της, ἀλλὰ θὰ νομίζατε πρὸ παντὸς ὅτι δὲ λέω τίποτα καινούργιο ἂν σᾶς ἔλεγα ὅτι οἱ συνθῆκες αὐτῆς τῆς λειτουργίας εἶναι σχεδὸν οἱ ἴδιες μὲ τὶς συνθῆκες τῆς ἀπώθησης, σύμφωνα κι' ὅλας μ' αὐτὰ ποὺ μάθαμε ὡς τώρα. Ἡ σύγκρουση εἶναι ἡ ἴδια καὶ ἀναπτύσσεται μεταξὺ τῶν ἴδιων δυνάμεων. Ἐὰν τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι διαφορετικὸ ἀπ' αὐτὸ ποὺ παρατηρήσαμε π.χ. στὴν ὑστερία, αὐτὸ ὀφείλεται σὲ διαφορὰ διάθεσης. Στοὺς ἄρρωστους, π' ἀσχολούμαστε δῶ, τὸ ἀδύνατο σημεῖο τῆς ἐξέλιξης τῆς libido ἀνταποκρίνεται σὲ μιὰν ἄλλη φάση· ὁ ἀποφασιστικὸς προσδιορισμὸς πού, ἂν θυμᾶστε κάνει δυνατὸ τὸ σχηματισμὸ συμπτωμάτων, βρίσκεται ἀλλοῦ, ἀνταποκρίνεται ἴσως στὴ φάση τοῦ πρωταρχικοῦ ναρκισσισμοῦ, ὅπου ἡ πρόωρη παραφροσύνη ξαναγυρίζει στὴν τελική της φάση. Εἶναι ἀξιοσημείωτο τὸ γεγονὸς ὅτι εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ παράδεχτοῦμε γιὰ τὴ libido ὅλων τῶν ναρκισσικῶν νευρώσεων, σημεῖα προσδιορισμοῦ ποὺ ἀνταποκρίνονται σὲ φάσεις ἀνάπτυξης πολὺ προγενέστερες ἀπὸ τὴν ὑστερία ἢ τὴν ἐνοχλητικὴ νεύρωση. Ἀλλὰ καταλαβαίνετε τώρα ὅτι οἱ γνώσεις ποὺ ἀποχτήσαμε μὲ τὴ μελέτη τῶν μεταβατικῶν νευρώσεων ἐξίσου ἐπιτρέπουν τὸν προσανατολισμὸ καὶ στὶς ναρκισσικὲς νευρώσεις ποὺ εἶ-

ναι πολὺ δυσκολώτερες ἀπὸ πραχτικὴ ἄποψη. Τὰ κοινὰ χαραχτηριστικὰ εἶναι ἄπειρα καὶ δὲν πρόκειται κατὰ βάθος παρὰ γιὰ μιὰ μόνη καὶ τὴν ἴδια φαινομενολογία. Θὰ καταλάβετε ἐπίσης εὔκολα τὶς δυσκολίες; ἂν ὄχι κι' ἀδυναμίες ποὺ θὰ σκοντάψουν ὅσοι καταπιάνονται μὲ τὴν ἐξήγηση αὐτῶν τῶν παθήσεων ποὺ ὑπάγονται πιὰ στὴν ψυχιατρική, χωρὶς ν' ἀποκομίσουν ἀπ' αὐτὴ τὴν ἐργασία ἀναλυτικὲς γνώσεις τῶν μεταβατικῶν νευρώσεων.

Ὁ συμπτωματικὸς πίνακας τῆς πρόωρης παραφροσύνης, ἀσταθέστατος ἐξάλλου, δὲν ἀποτελεῖται μόνον ἀπὸ συμπτώματα ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ἀπόσπαση τῆς libido ἀπὸ τ' ἀντικείμενα καὶ τὴ συσσώρευσή τους στὸ ἐ γ ώ, σὰ ναρκισσικῆς libido. Μιὰ μεγάλη θέση ταιριάζει νὰ πάρουν καὶ τὰ φαινόμενα τὰ σχετικὰ μὲ τὶς προσπάθειες τῆς libido νὰ ξαναγυρίσει στ' ἀντικείμενα, τὰ φαινόμενα ποὺ ἀνταποκρίνονται σὲ μιὰ προσπάθεια ἀποκατάστασης ἢ θεραπείας· τὰ τελευταῖα τοῦτα εἶναι πιὸ ἐντυπωσιακά, πιὸ χτυπητά. Παρουσιάζουν καταπληχτικὴ ὁμοιότητα μὲ τὰ συμπτώματα τῆς ὑστερίας, ἀκόμα καὶ μὲ τὰ φαινόμενα τῆς ἐνοχλητικῆς νεύρωσης κι' ἐν τούτοις διαφέρουν κι' ἀπὸ τὰ πρῶτα κι' ἀπὸ τὰ δεύτερα σ' ὅλα τὰ σημεῖα. Φαίνεται πὼς στὶς προσπάθειές της ἡ libido νὰ ἐπιστρέψει στ' ἀντικείμενα, στὶς παραστάσεις δηλαδὴ τῶν ἀντικειμένων, πετυχαίνει στ' ἀλήθεια, στὴν πρόωρη παραφροσύνη νὰ προσκοληθεῖ σ' αὐτά, ἀλλὰ κεῖνο ποὺ πιάνει ἀπὸ τ' ἀντικείμενα δὲν εἶναι παρὰ οἱ σκιές τους, θέλω νὰ πῶ οἱ προφορικὲς παραστάσεις ποὺ ἀνταποκρίνονται σ' αὐτά. Δὲ μπορῶ νὰ πῶ περισσότερα δῶ, ἀλλὰ νομίζω πὼς αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς libido κατὰ τὴν ἐπιθυμιά της νὰ ἐπιστρέψει στ' ἀντικείμενο, μᾶς ἐπέτρεψε νὰ καταλάβουμε τὴν πραγματικὴ διαφορὰ ποὺ ὑπάρχει μεταξὺ τῆς συνειδητῆς παράστασης καὶ τῆς ἀσυνείδητης παράστασης.

Σᾶς ἔχω βάλει ἔτσι στὸ πεδίο ποὺ καλέστηκε καὶ ἡ ἀναλυτικὴ ἐργασία γιὰ νὰ πραγματοποιήσει τὶς πρόοδές της. Ἀπὸ τότε ποὺ κατατοπιστήκαμε στὸ χειρισμὸ τῆς ἔννοιας «libido τοῦ ἐγὼ» μᾶς ἔγιναν καταληπτὲς καὶ οἱ ναρκισσικὲς νευρώσεις· τὸ καθῆκο μας τώρα συνίσταται στὸ νὰ βροῦμε μιὰ δυναμικὴ ἐξήγηση αὐτῶν τῶν παθήσεων καὶ σύγχρονα τὰ πλουτίσουμε τὶς γνώσεις ὅσον ἀφοράει τὴν ψυχικὴ ζωὴ μὲ μιὰ ἐμβάθυνση τῶν ὅσων ξέρομε γιὰ τὸ ἐ γ ώ. Ἡ ψυχολογία τοῦ ἐ γ ὼ ποὺ ζητᾶμε νὰ δημιουργήσουμε πρέπει νὰ θεμελιωθεῖ ὄχι πάνω στὰ δοσμένα τῆς ἐσωτερικῆς μας ἐξέτασης ἀλλά, ὅπως καὶ στὴ libido, στὴν ἀνάλυση τῶν διαταράξεων καὶ τῶν ἀμφοτερισμῶν τοῦ ἐ γ ώ. Εἶναι δυνατό, ὅταν ἔχομε συμπληρώσει τὴν ἐργασία αὐτή, νὰ μᾶς φανεῖ ἐλαττωμένη ἡ ἀξία τῶν γνώσεων ποὺ ἀποχτήσαμε ἀπὸ τὶς μελέτες τῶν μεταβατικῶν καὶ σχετικῶν μὲ τὴν κατάσταση τῆς libido νευρώσεων. Ἀλλὰ ἡ ἐργασία αὐτὴ δὲν εἶναι πέρα γιὰ πέρα τελειωμένη. Οἱ ναρκισσικὲς νευρώσεις μόλις ἐπαρκοῦν γιὰ τὴν τεχνικὴ ποὺ ἐφαρμόσαμε στὶς μεταβατικὲς νευρώσεις καὶ θὰ σᾶς πῶ ἀμέσως τὸ λόγο. Κάθε φορὰ ποὺ κάνουμε ἕνα βῆμα μπροστὰ στὴ μελέτη αὐτῶν βλέπομε νὰ ὀρθώνεται μπροστά μας κάτι σὰν τοῖχος πού μᾶς ἀναγκάζει νὰ σταματήσουμε γιὰ λίγο. Στὶς μεταβατικὲς νευρώσεις, θυμάστε, εἴχαμε σταματήσει σὲ τέτοια ἐμπόδια ἀλλὰ ἐκεῖ κατωρθώσαμε νὰ τὰ ξεπεράσουμε τὸ ἕνα κοντὰ στ' ἄλλο. Στὶς ναρκισσικὲς νευρώσεις ἡ ἀντίσταση εἶναι ἀνυπέρβλητη· μποροῦμε τὸ πολὺ - πολὺ νὰ ρίξουμε μιὰ περίεργη ματιὰ πάνω ἀπὸ τὸν τοῖχο καὶ νὰ κατασκοπεύσουμε τὶ γίνεται ἀπὸ τ' ἄλλο μερος. Οἱ τεχνικὲς λοιπὸν μέθοδες ποὺ χρησιμοποιοῦμε πρέπει ν' ἀντικατασταθοῦν ἀπὸ ἄλλες κι' ἀκόμα δὲν ξέρομε ἂν θὰ κατορθώσουμε νὰ πετύχουμε αὐτὴ τὴν ἀντικατάσταση. Ὅσον ἀφορᾶ βέβαια τοὺς ἄρρωστους αὐτοὺς δὲ μᾶς λείπουν τὰ

ὑλικά. Ἐκδηλώνουν μ' ἄπειρους τρόπους τὴν κατάστασή τους ἂν καὶ δὲν ἀποκρυσταλώνονται πάντοτε μὲ τὴ μορφὴ τῆς ἀπάντησης στὶς ἐρωτήσεις μας κι' εἴμασμε πρὸς στιγμὴ ἀναγκασμένοι νὰ ἐξηγήσουμε τὶς ἐκδηλώσεις τους ὑποβοηθούμενοι ἀπὸ γνώσεις ποὺ ἀποχτήσαμε ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν συμπτωμάτων τῶν μεταβατικῶν νευρώσεων. Ἡ ἀναλογία εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη ὥστε μᾶς ἐγγυᾶται ἀπὸ τὴν ἀρχὴ γιὰ ἕνα θετικὸ ἀποτέλεσμα, χωρὶς πάντως νὰ μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι αὐτὴ ἡ τεχνικὴ εἶναι σὲ θέση νὰ μᾶς ὁδηγήσει μακρύτερα.

Προκύπτουν ἀκόμα κι' ἄλλες δυσκολίες ποὺ μᾶς ἐμποδίζουν νὰ προχωρήσουμε. Οἱ ναρκισσικὲς παθήσεις καὶ οἱ νευρώσεις δὲ θὰ φανερώσουν τὸ μυστικό τους παρὰ μόνο στοὺς μελετητὲς πού φορμαρίστηκαν στὸ σχολεῖο ἀναλυτικῆς μελέτης τῶν μεταβατικῶν νευρώσεων. Ἔτσι καὶ οἱ ψυχίατροί μας ἀγνοοῦν τὴν ψυχανάλυση καὶ μεῖς οἱ ἄλλοι ψυχαναλυτὲς δὲ βλέπομε παρὰ ἐλάχιστες ψυχιατρικὲς περιπτώσεις. Χρειαζόμαστε μιὰ ὁλόκληρη γενεὰ ψυχιάτρων ποὺ νἄχουν πρῶτα περάσει ἀπὸ τὸ σχολεῖο τῆς ψυχανάλυσης ποὺ θὰ τοὺς χρησιμέψει ὡς προπαρασκευαστικὴ ἐπιστήμη. Τώρα τελευταία βλέπομε νὰ γίνονται προσπάθειες κάτω ἀπ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα στὴν Ἀμερική. Ἐκεῖ περίφημοι ψυχίατροι μαθαίνουν τοὺς μαθητές τους ψυχαναλυτικὲς θεωρίες καὶ στὰ δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ ψυχιατρεῖα οἱ διευθυντὲς προσπαθοῦν νὰ ἐξετάσουν τοὺς ἀρρώστους τους κ' ἀπ' τὸ πρῖσμα αὐτῶν τῶν θεωριῶν. Ἐμεῖς ἐπίσης κατωρθώσαμε νὰ ρίξουμε μιὰ ματιὰ πάνω ἀπὸ τὸν ναρκισσικὸ τοῖχο· παρακάτω θὰ σᾶς πῶ τὶ παρατηρήσαμε.

Ἡ νοσηρὴ μορφὴ τῆς παράνοιας, τῆς χρονίας καὶ συστηματικῆς παραφροσύνης παρότι ἡ θέση της δὲν εἶναι σταθερὴ στὰ δοκίμια ταξινόμησης τῆς σύγχρονης ψυχιατρικῆς, συγγενεύει ἐν τούτοις ἀναμφισβήτητα μὲ τὴν πρόωρη παραφροσύνη. Θέλησα κάπο-

τε μάλιστα νὰ ἑνώσω τὴν παράνοια καὶ τὴν πρόωρη παραφροσύνη κάτω ἀπὸ τὸν κοινὸ χαραχτηρισμὸ τῆς π α ρ ά ν ο ι α ς. Οἱ μορφὲς τῆς παράνοιας, ἀνάλογα μὲ τὸ περιεχόμενο ποὺ ἔχουν κατατάσσονται στὶς ἑξῆς κατηγορίες: μεγαλομανία, μανία καταδίωξης, ἐρωτομανία, μανία ζηλοτυπίας κ.τ.λ. Δὲ θὰ περιμείνουμε νὰ μᾶς δώσει τὴν ἐξήγηση ἡ ψυχιατρική. Θ' ἀναφέρω μόνο σχετικὰ μ' αὐτὸ ὡς παράδειγμα (εἶναι ἀλήθεια ὅτι πρόκειται γιὰ παράδειγμα παληὸ ποὺ ἔχασε κάτι ἀπὸ τὴν ἀξία του) τὴν προσπάθεια ποὺ κάνει ὁ ἄρρωστος, κατόπι συλλογισμοῦ νὰ βγάλει ἕνα σύμπτωμα ἀπὸ ἕνα ἄλλο: Ὁ ἄρρωστος ποῦ, ἀπὸ μιὰ πρωταρχικὴ διάθεση, νομίζει ὅτι καταδιώκεται, θὰ ἔβγαζε ἀπ' αὐτὴ τὴν καταδίωξη τὸ συμπέρασμα ὅτι εἶναι μεγάλη προσωπικότητα, πρᾶγμα ποὺ θὰ γεννοῦσε τὴ μεγαλομανία του. Γιὰ τὴν ἀναλυτικὴ ἀντίληψη ἡ μεγαλομανία εἶναι ἡ ἄμεση συνέπεια τῆς μεγαλοποίησης τοῦ ἐ γ ὼ μ' ὅλη τὴν ποσότητα ἐνέργειας τῆς ἀποτραβηγμένης ἀπὸ τ' ἀντικείμενα libido· εἶναι δευτερογενὴς ναρκισσισμὸς ποὺ ἔρχεται ὡς συνέπεια τῆς ἀφύπνισης τοῦ ναρκισσισμοῦ τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας, τοῦ πρωταρχικοῦ ναρκισσισμοῦ. Μία παρατήρηση ὅμως ποὺ ἔκανα στὶς περιπτώσεις τῆς μανίας καταδίωξης μ' ἀνάγκασε ν' ἀκολουθήσω μιὰ ὁρισμένη κατεύθυνση. Πρῶτα-πρῶτα παρατήρησα πὼς στὶς περισσότερες περιπτώσεις ὁ διώχτης ἀνῆκε στὸ ἴδιο φῦλο μὲ τὸν καταδιωκόμενο. Αὐτὸ τὸ γεγονὸς μποροῦσε νὰ ἐξηγηθῆ κάλλιστα, μ' ἕναν ὁποιοδήποτε τρόπο, ἀλλὰ σὲ μερικὲς περιπτώσεις ποὺ ἔχουν προσεχτεῖ καλὰ διαπιστώθηκε ὅτι τὸ πρόσωπο τοῦ αὐτοῦ φύλου, ποὺ εἶχε μεταβληθεῖ σὲ καταδιώχτη κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἀρρώστιας, ἦταν τὸ πιὸ ἀγαπημένο πρὶν ἀπ' αὐτή. Αὐτὸ τὸ γεγονὸς μποροῦσε νὰ γεννηθεῖ μὲ τὴν ἀντικατάσταση τοῦ ἀγαπημένου προσώπου μ' ἕνα ἄλλο, ἀνάλογα μὲ τὶς σχέσεις ποὺ εἶχε, π.χ. τοῦ πα-

τέρα μὲ τὸ δάσκαλο, μὲ τὸν προϊστάμενο. Ἀπὸ τὰ πειράματα αὐτὰ κι' ἄλλα πολλά, ἔβγαλα τὸ συμπέρασμα πὼς ἡ παράνοια καταδίωξης (paranoia persecutoria) εἶναι μιὰ νοσηρὴ μορφὴ κατὰ τὴν ὁποία τὸ ἄτομο προσπαθεῖ νὰ ὑπερασπιστεῖ ἀπὸ μιὰ τάση ἐντατικὴ ὁμοφυλοφιλίας ποὺ ἔχει. Ἡ μετατροπὴ τῆς στοργῆς σὲ μῖσος, μετατροπὴ ποὺ καθὼς ξέρομε, μπορεῖ νὰ γίνει σοβαρὴ ἀπειλὴ τῆς ζωῆς τοῦ ἀντικειμένου, ποὺ παράλληλα ἀγαπᾶται καὶ μισεῖται, ἀνταποκρίνεται σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση στὴ μετατροπὴ τῶν τάσεων τῆς libido σ' ἀγωνία· ἡ τελευταία τούτη μετατροπὴ εἶναι ὁμαλὴ συνέπεια τῆς λειτουργίας τῆς ἀπώθησης. Ἀκοῦτε ἀκόμα γιὰ παράδειγμα τὴν τελευταία ἀπὸ τὶς παρατηρήσεις μου ποὺ ἔχουν σκέση μ' αὐτὸ τὸ θέμα. Ἕνας νέος γιατρὸς ὑποχρεώθηκε νὰ φύγει ἀπὸ τὴν πατρίδα του γιατὶ φοβέριζε νὰ σκοτώσει τὸ γυιὸ ἑνὸς καθηγητοῦ τοῦ Πανεπίστημίου ποὺ τὸν εἶχε ἕως τότε τὸν καλλίτερό του φίλο. Σ' αὐτὸν τὸν παλιό του φίλο ἀπόδιδε πραγματικὰ διαβολικὲς διαθέσεις καὶ δαιμονισμένη δύναμη. Τὸν κατηγοροῦσε γιὰ ὅλα τ' ἀτυχήματα ποὺ βρῆκαν τὰ τελευταῖα χρόνια τὴν οἰκογένεια του καὶ γενικὰ γιὰ ὅλες τὶς κοινωνικὲς κι' οἰκογενειακές δυστυχίες. Ἀλλὰ σὰ νὰ μὴν ἔμενε εὐχαριστημένος ἀπ' αὐτὸ νόμιζε πὼς ὁ κακὸς φίλος κι' ὁ πατέρας του ὁ καθηγητὴς ἔγιναν αἴτιοι τοῦ πολέμου καὶ κάλεσαν τοὺς Ρώσους στὴ χώρα. Ὁ ἄρρωστός μας χίλιες φορὲς θἄχε διακινδυνέψει τὴ ζωή του καὶ τέλος πίστεψε πὼς μόνο ὁ θάνατος τοῦ κακοποιοῦ θἄβαζε τέρμα σ' ὅλες αὐτὲς τὶς δυστυχίες. Μολαταῦτα ὅμως ἡ παληὰ ἀγάπη γι' αὐτὸν τὸν κακοποιὸ εἶναι ἀκόμα τόσο μεγάλη ὥστε ὅταν βρῆκε τὴν εὐκαιρία νὰ τοῦ ρίξει μιὰ πιστολιά, τὸ χέρι του ἔπεσε κάτω σάν ξερό. Ἀπὸ μιὰ σύντομη συνομιλία ποὺ ἔκανα μὲ τὸ ἄρρωστο ἔμαθα ὅτι οἱ φιλικές τους σχέσεις χρονολογοῦνται ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια ποὺ

πήγαιναν στὸ κολλέγιο. Κάποτε μάλιστα αὐτὲς οἱ σχέσεις ξεπέρασαν τὰ ὅρια τῆς φιλίας: μιὰ νύχτα ποὺ πέρασαν μαζὺ κατέληξαν σὲ πλήρη σεξουαλικὴ συνάφεια. Ὁ ἄρρωστός μας ποτὲ δὲν αἰστάνθηκε αἴστημα ἀνάλογο μὲ τὴν ἡλικία του καὶ τὴ θέση του γιὰ τίς γυναῖκες. Ἀρραβωνιάστικε μὲ μιὰ ὡραία νέα κοπέλλα ἀλλὰ αὐτὴ ζήτηξε τὴ διάλυση τοῦ ἀρραβῶνα της γιατὶ κατάλαβε πὼς ὁ ἀρραβωνιαστικός της δὲν ἔδειχνε ἀπολύτως καμμιὰ στοργὴ γι' αὐτή. Ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια ἐκδηλώθηκε ἡ ἀρρώστια του ἀκριβῶς τὴ στιγμὴ ποὺ κατάφερε γιὰ πρώτη φορὰ νὰ ἱκανοποιήσει πλέρια μιὰ γυναίκα. Μόλις τὸν ἀγκάλιασε κείνη μὲ στοργὴ κι' ἀφέλεια, αἰστάνθηκε ἄξαφνα ἕνα παράξενο πόνο, σὰ μιὰ μαχαιριά πού τοῦ χώριζε τὸ κρανίο. Ἐξηγώντας ἀργύτερα αὐτὸ τὸ φαινόμενο εἶπε πὼς δὲ μπορεῖ νὰ τό συγκρίνει παρὰ μ' ὅτι θὰ αἰστάνονταν κάποιος ὅταν τοῦ ἔσπαζαν τὸ κρανίο γιὰ ν' ἀφαιρέσουν ἀπὸ μέσα τὸν ἐγκέφαλο, ὅπως ἀκριβῶς γίνεται στὶς αὐτοψίες ἢ τοὺς μεγάλους τρυπανισμούς· καὶ σὰν ὁ φίλος του ἦταν εἰδικὸς στὴν παθολογικὴ ἀνατομία, ἀνακάλυψε σιγὰ —σιγὰ πὼς αὐτὴ τὴ γυναίκα τὴν ἔστειλε κεῖνος γιὰ νὰ τὸν βάλει σὲ πειρασμό. Ἔτσι ἄνοιξε ἀπὸ τότε τὰ μάτια του καὶ κατάλαβε πὼς ὅλες οἱ ἄλλες διώξεις ποὺ ὑπόφερε ἦταν ἔργα τοῦ παληοῦ του φίλου.

Τὶ συμβαίνει ὅμως στὶς περιπτώσεις ποὺ ὁ διώχτης δὲν ἀνήκει στὸ αὐτὸ φύλο μὲ τὸ διωκόμενο; Δὲ νομίζετε πὼς ἔρχονται σ' ἀντίθεση μὲ τὴν ἐξήγηση ποὺ δώσαμε σχετικά μὲ τὴν ὁμοφυλόφιλη libido; Εἶχα τελευταία τὴν εὐκαιρία νὰ ἐξετάσω καὶ μιὰ περίπτωση τοῦ εἴδους αὐτοῦ καὶ νὰ βγάλω ἀπὸ τὴ φαινομενικὴ ἀντίφαση μιὰ ἐπιβεβαίωση τῆς ἄποψής μου. Μιὰ νέα κοπέλλα ποὺ πίστευε ὅτι καταδιώκεται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ποὔχε δώσει δυὸ τρυφερὰ ραντεβοῦ, εἶχε ἀρχίσει νὰ κατευθύνει τὴ μανία της ἐνάντια σὲ μιὰ γυναίκα ποὺ τὴ θεωροῦσε σὰν μητέ-

ρα της. Μόνο ὕστερα ἀπὸ τὸ δεύτερο ραντεβοῦ κατώρθωσε ν' ἀποσπάσει τὴ μανία της ἀπὸ τὴ γυναῖκα αὐτὴ γιὰ νὰ τὴ μεταφέρει στὸν ἄντρα. Ὁ ὅρος λοιπὸν τοῦ αὐτοῦ φύλου ἐκπληρώθηκε πρῶτα καὶ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση ὅπως καὶ στὴν πρώτη ποὺ σᾶς ἀνάφερα. Στὴν κατάθεση ποὺ ἔδωσε στὸ δικηγόρο της καὶ στὸ γιατρό της ἡ ἄρρωστη δὲν ἀνάφερε αὐτὴ τὴν προκαταρκτικὴ κατάσταση τῆς τρέλλας της, πρᾶγμα ποὺ δημιούργησε τὴν ἐντύπωση ὅτι διαψεύδεται ἡ ἀντίληψή μας γιὰ τὴν παράνοια.

Κατ' ἀρχή, ἡ ὁμοφυλοφιλία στὴν ἐκλογὴ τοῦ ἀντικειμένου παρουσιάζει μὲ τὸ ναρκισσισμὸ περισσότερα κοινὰ σημεῖα ἀπὸ τὴν ἑτεροφυλοφιλία. Ἐπίσης ὅταν πρόκειται ν' ἀπομακρύνουμε μιὰ πολὺ ἰσχυρὴ ὁμοφυλόφιλη τάση τὸ πετυχαίνομε αὐτὸ εὐκολώτερα μὲ τὴν ἐπιστροφή της στὸ ναρκισσισμό. Δὲ μοῦ δόθηκε ὡς τώρα ἡ εὐκαιρία νὰ σᾶς μιλήσω πλατιὰ γιὰ τὶς βάσεις τῆς ἐρωτικῆς ζωῆς, ὅπως ἐγὼ τὶς ἀντιλαμβάνομαι κι' οὔτε θὰ μπορέσω νὰ γεμίσω αὐτὸ τὸ χάσμα. Αὐτὸ ποὺ μπορῶ νὰ σᾶς πῶ εἶναι ὅτι ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἀντικειμένου, ἡ πρόοδο στὴν ἀνάπτυξη τῆς libido μετὰ τὴ ναρκισσικὴ φάση, εἶναι δυνατὸν νὰ συντελεστοῦν κατὰ δύο διαφορετικοὺς τύπους: κατὰ τὸ ναρκισσικὸ τύπο, τὸ ἐγὼ τοῦ ὑποκειμένου ἀντικαταστένεται ἀπὸ ἕνα ἄλλο, ὅσο τὸ δυνατὸ ὅμοιο ἐγώ, καὶ κατὰ τὸν ἐκτατικὸ τύπο, τὰ πρόσωπα ποὺ ἔγιναν ἀπαραίτητα γιατὶ προκαλοῦν ἢ ἐξασφαλίζουν τὴν ἱκανοποίηση ἄλλων ζωτικῶν ἀναγκῶν, ἐξίσου ἐκλέγονται κατάλληλα καὶ σὰν ἀντικείμενα τῆς libido. Μέγαλη ἐπίδραση τῆς libido στὴν ἐκλογὴ τοῦ ἀντικειμένου κατὰ τὸ ναρκισσικὸ τύπο ἔχομε τὴ γνώμη ὅτι πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ὡς μέρος τῆς ὅλης προδιάθεσης γιὰ τὴ φανερὴ ὁμοφυλοφιλία.

Σ' ἕνα ἀπὸ τὰ προηγούμενα μαθήματά μου σᾶς μίλησα γιὰ μιὰ περίπτωση μανίας ζηλοτυπίας μιᾶς

γυναίκας. Τώρα πού κοντεύω νά τελειώσω θά γίνατε ἀσφαλῶς περίεργοι νά μάθετε πῶς ἐξηγῶ μιά μανία ἀπό ψυχαναλυτική ἄποψη. Λυπᾶμαι πού πάνω σ' αὐτό τό θέμα ἔχω νά πῶ λιγώτερα ἀπ' ὅτι περιμένετε. Τό ἀπρόσιτο τῆς μανίας κατά τήν πράξη λογικῶν ἐπιχειρημάτων καί πραγματικῶν πειραμάτων ἐξηγεῖται ἀπό τίς σκέσεις της μέ τό ἀσυνείδητο πού ἐκδηλώνεται καί περιορίζεται ἀπό τή μανία ἤ τήν ἐνοχλητική ἰδέα ὅπως ἀκριβῶς καί τό ἀπρόσιτο τῆς ἐνοχλήσεως στίς ἴδιες ἐπιδράσεις. Καί οἱ δυό παθήσεις δέ διαφέρουν μεταξύ τους παρά μόνο ἀπό τοπική καί δυναμική ἄποψη.

Ὅπως στήν παράνοια ἔτσι καί στή μελαγχολία πού περιγράψαμε ἐξάλλου τίς διάφορες κληνικές της μορφές, βρήκαμε μιά χαραμάδα πού μᾶς ἐπιτρέπει νά διαγνώσουμε τήν ἐσωτερική της διαρρύθμιση. Διαπιστώσαμε πώς οἱ ἀπωθήσεις πού ἀνήλεα καταθλίβουν τούς μελαγχολικούς ἀποδίδονται στήν πραγματικότητα σ' ἕνα ἄλλο πρόσωπο; στό σεξουαλικό ἀντικείμενο πού ἔχασαν ἤ πού ἀπό δικό του λάθος. ξέπεσε στήν ἐχτίμησή τους. Συμπεράναμε ἐπίσης ὅτι ἐάν ὁ μελαγχολικός ἀπόσπασε ἀπό τ' ἀντικείμενο τή libido του, αὐτό τό ἀντικείμενο μεταφέρεται στό ἐ γ ώ, σά σχεδιασμένο πάνω του, ὡς συνέπεια μιᾶς λειτουργίας πού ὀνομάζεται ναρκισσική συνταύτιση. Ἐδῶ θά σᾶς δώσω μιά συμβολική εἰκόνα κι' ὄχι μιά κανονική τοπικο - δυναμική περιγραφή. Τό ἐ γ ὼ θεωρεῖται τότε ὡς τό ἐγκαταλειμένο ἀντικείμενο. Ἡ τάση πρός τήν αὐτοκτονία πού παρατηρεῖται στό μελαγχολικό ἐξηγεῖται ἐπίσης εὐκολώτερα μέ τόν τρόπο αὐτῆς τῆς ἀντίληψης: ὁ ἄρρωστος πέφτει μέ τά μούτρα νά καταστρέψει μονομιᾶς καί τόν ἑαυτό του καί τό ἀγαπώμενο καί μισούμενα παράλληλα ἀντικείμενο. Στή μελαγχολια, ὅπως καί στίς ἄλλες ναρκισσικές παθήσεις ἐκδηλώνεται καταφάνερα ἕνα μέρος τῆς παθολογικῆς ζωῆς

ποὺ τὸ δίνομε γενικὰ ἀπὸ τὸ Bleuler τὄνομα τῆς a m b i v a l e n c e. Σημαίνει δηλαδὴ τὴν ὕπαρξη στὸ ἴδιο πρόσωπο ἀντιθέτων αἰστημάτων, φιλικῶν καὶ ἐχθρικῶν, γιὰ ἕνα ἄλλο πρόσωπο. Δυστυχῶς κατὰ τὴ διάρκεια αὐτῶν τῶν ὁμιλιῶν δὲν ἔχω βρεῖ τὴν εὐκαιρία νὰ σᾶς μιλήσω πιὸ πλατιὰ γιὰ τὴν a m b i v a l e n c e αὐτὴ τῶν αἰστημάτων.

Πλάϊ στὴν ναρκισσικὴ συνταύτιση ἔχομε τὴν ὑστερικὴ συνταύτιση ποὺ γνωρίσαμε μπροστὰ ἀπὸ πολὺ καιρό. Θἄθελα νὰ μποροῦσα νὰ σᾶς δείξω τὶς διαφορὲς ποὺ ὑπάρχουν μεταξὺ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης μὲ τὴ βοήθεια μερικῶν καλοδιαλεγμένων παραδειγμάτων. Σ' ὅτι ἀφοράει τὶς περιοδικὲς καὶ κυκλικὲς μορφὲς τῆς μελαγχολίας μπορῶ νὰ σᾶς πῶ κάτι ποὺ σᾶς ἐνδιαφέρει ἀσφαλῶς, Εἶναι ἐξαιρετικὰ δυνατὸ σ' εὐνοϊκὲς περιστάσεις (κι' ἔκανα δυὸ πειράματα γι' αὐτὸ) νὰ ἐμποδιστεῖ, χάρη στὴν ἐφαρμοσμένη ἀναλυτικὴ θεραπεία κατὰ τὰ λεύτερα διαλείματα ἀπὸ κάθε κρίση, ἡ ἐπιστροφὴ τῆς μελαγχολικῆς κατάστασης. εἴτε ἀπὸ τὴν ἴδια παθολογικὴ τονοτικότητα εἴτε ἀπὸ μιὰ ἀντίθετη τονοτικότητα. Διαπιστώνομε τότε ὅτι πρόκειται στὴ μελαγχολία καὶ στὴ μανία, γιὰ τὴ λύση μιᾶς σύγκρουσης ἑνὸς ἰδιαιτέρου γένους, σύγκρουσης ποὺ τὰ στοιχεῖα εἶναι ἀκριβῶς τὰ ἴδια μὲ τὰ στοιχεῖα τῶν ἄλλων νευρώσεων. Εὔκολα μπορεῖτε νὰ κατατοπιστεῖτε στὸ πλῆθος τῶν δοσμένων ποὺ καλέστηκε νὰ περιμαζέψει σ' αὐτὸ τὸ ἐπίπεδο ἡ ψυχανάλυση.

Σᾶς εἶπα ἐπίσης ὅτι μπορούσαμε χάρη στὴν ψυχανάλυση, νὰ μάθουμε ὁρισμένα πράγματα σχετικὰ μὲ τὴν σύνθεση τοῦ ἐ γ ὼ καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς συγκρότησής του. Μάλιστα ἀρχίσαμε κι' ὅλας νὰ διαβλέπομε αὐτὴ τὴ σύνθεση, αὐτὰ τὰ στοιχεῖα. Ἀπὸ τὴν ἀνάλυση τῆς μανίας παρατήρησης πιστέψαμε ὅτι μποροῦμε νὰ καταλήξουμε στὸ συμπέρασμα πὼς στὸ ἐ γ ὼ ὑπάρχει πραγματικὰ ἕνας παράγοντας

πού παρατηρεῖ, κριτικάρει καὶ συγκρίνει ἀκούραστα κι' ἀντιτίθεται ἔτσι στ' ἄλλο μέρος τοῦ ἐ γ ώ. Κι' αὐτὸ γιατὶ νομίζω ὅτι ὁ ἄρρωστος μᾶς φανερώνει μιὰν ἀλήθεια ποὺ δὲ μποροῦμε νὰ καταλάβουμε γενικὰ πόσο τοῦ ἀξίζει, ὅταν παραπονεῖται ὅτι κάθε βῆμα του κατασκοπεύεται καὶ παρατηρεῖται, κάθε σκέψη νὰ ἀποκαλύπτεται καὶ κριτικάρεται. Τὸ μόνο του λάθος συνίσταται στὸ νὰ τοποθετεῖ αὐτὴ τὴ δύναμη τὴν τόσο ἐνοχλητικὴ σὰ νὰ τοῦ ἦταν ξένη. Αἰστάνεται τὴ δύναμη στὸν ἑαυτό του ἑνὸς παράγοντα ποὺ μετρᾶ τὸ πραγματικό του ἐ γ ὼ καὶ τὶς ἐκδηλώσεις του σύμφωνα μ' ἕνα ἰ δ ε ώ δ ι κ ο ἐ γ ὼ ποὺ δημιουργήθηκε μοναχό του κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἀνάπτυξής του. Νομίζω ἀκόμα πὼς αὐτὴ ἡ δημιουργία πραγματοποιήθηκε μὲ τὴν πρόθεση τῆς ἀποκατάστασης τῆς εὐχαρίστησης τοῦ ἑαυτοῦ του ποὺ ἦταν ἀχώριστη μὲ τὸν πρωταρχικὸ παιδικὸ ναρκισσισμὸ καὶ ποὺ δοκίμασε ἀπὸ τότες ἕνα σωρὸ διαταράξεις καὶ ταπεινώσεις. Αὐτὸν τὸν παράγοντα ποὺ ἐπαγρυπνεῖ τὸν γνωρίζομε: εἶναι ὁ ἐλεγκτὴς τοῦ ἐ γ ὼ εἶναι ἡ συνείδηση· εἶναι αὐτὴ ποὺ ἐξασκεῖ τὴ νύχτα τὸν ἔλεγχο τῶν ὀνείρων· τὸ μέρος ἀπ' ὅπου ξεκινοῦν οἱ ἀπωθήσεις ἀπαραδέχτων ἐπιθυμιῶν. Καταμερισμένη ὑπὸ τὴν ἐπίδραση τῆς μανίας παρατήρησης μᾶς ἀποκαλύπτει τὴν καταγωγή της: ἐπιδράσεις ἀπὸ τοὺς γονιούς, ἀπὸ τοὺς παιδαγωγούς, τὸ κοινωνικὸ περιβάλλο συνταυτίση μὲ τὰ πρόσωπα ποὺ ὑπέστησαν περισσότερο τὴν ἐπίδραση.

Τέτοια θᾶταν μερικὰ ἀπὸ τ' ἀποτελέσματα ποὺ ἀποχτήθηκαν χάρη στὴν ἐφαρμογὴ τῆς ψυχανάλυσης στὶς ναρκισσικὲς παθήσεις. Παραδέχομαι πὼς δὲν εἶναι πολλὰ καὶ πὼς στεροῦνται συχνὰ ἀπὸ τὴν καθαρότητα αὐτὴ π' ἀποχτᾶται μόνον ὅταν ἐξοικειωθοῦμε μὲ μιὰ νέα κατάσταση.

Τ' ἀποτελέσματα αὐτὰ τὰ χρωστοῦμε στὴ χρησιμοποίηση τῆς γνώμης τῆς libido τοῦ ἐ γ ὼ ἢ τῆς ναρ-

κισσικῆς libido ποὺ μᾶς ἐπέτρεψε νὰ ἐπεκτείνουμε στὶς ναρκισσικὲς νευρώσεις τὰ δοσμένα ἀποχτήσαμε ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν μεταβατικῶν νευρώσεων. Καὶ τώρα, χωρὶς ἀμφιβολία, ρωτᾶτε, δὲ θἆταν τἆχα δυνατὸ νὰ καταλήξουμε στὸ συμπέρασμα πὼς μποροῦν νὰ ὑπαχτοῦν ὅλες οἱ διαταράξεις τῶν ναρκισσικῶν παθήσεων καὶ τῶν ψυχώσεων στὴ θεωρία τῆς libido; σωστὰ δὲ θὰ βγάζαμε τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ συντελεστὴς ποὺ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ libido τῆςψυχικῆς ζωῆς εἶναι τὸ ἀντιστάθμισμα τῆς ἀρρώστιας χωρὶς νὰ μποροῦμε νὰ ἐπικαλεστοῦμε μιὰ μετάπτωση τῆς λειτουργικῆς τῶν ἐνστίχτων αὐτοσυντήρησης; Ἡ ἀπάντηση σ' αὐτὴ τὴν ἐρώτηση δὲ μοῦ φαίνεται ἐπείγουσα καὶ πρὸ παντὸς δὲν εἶναι ἀρκετὰ ὥριμη γιὰ νὰ διακινδυνεύψουμε νὰ τὴ διατυπώσουμε. Ἄς ἀφίσουμε νὰ συνοδευτεῖ ἀπὸ τὴν πρόοδο τῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας κι' ἃς μεριμένουμε μὲ ὑπομονή. Δὲ θὰ παραξενεύομαν ἂν μιὰ μέρα μάθαινα ὅτι ἡ παθογόνα δύναμη ἀποτελεῖ παθολογικὰ ἕνα προνόμιο τῶν τάσεων τῆς libido καὶ ὅτι ἡ θεωρία τῆς libibo θριαμβεύει σ' ὅλα τὰ ἐπίπεδα, ἀπὸ τὶς ἀπλούστερες πρόσκαιρες νευρώσεις ὡς τὴ σοβαρότερη ψυχωτικὴ μετάπτωση τοῦ ἀτόμου. Δὲν ξέρομε πὼς ἐκεῖνο ποὺ χαρακτηρίζει τὴ liqido εἶναι ἡ ἄρνησή της νὰ ὑποταχτῆ στὴν κοσμικὴ πραγματικότητα, στὴν ἀ ν ά γ κ η; Ἀλλὰ μοῦ φαίνεται πολὺ φανερὸ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ τάσεις τοῦ ἐ γ ώ, παρασυρόμενες ἀπὸ τὶς παθογόνες ὁρμὲς τῆς libido, δοκιμάζουν κι' αὐτὲς ἐπίσης ὀργανικὲς διαταράξεις. Κι' ἂν μάθω ἀκόμα καμιὰ μέρα ὅτι στὶς σοβαρὲς ψυχώσεις οἱ τάσεις τοῦ ἐ γ ὼ μποροῦν μοναχές τους νὰ παρουσιάσουν πρωτογενεῖς διαταράξεις, καθόλου δὲ θὰ πῶ πὼς αὐτὸ τὸ γεγονὸς συντελεῖ στὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴ γενικὴ κατεύτυνση τῶν ἐρευνῶν μας. Ἀλλ' αὐτὸ γιὰ σᾶς τοὐλάχιστο εἶναι ζήτημα μέλλοντος. Ἐπιτρέψατέ μου μονο νὰ ξαναρθῶ μιὰ στιγμὴ στὴν

ἀγωνία γιὰ νὰ ξεκαθαρίσω μιὰ τελευταία ἀσάφεια ποὺ τὴν παραλείψαμε. Εἴπαμε πώς, ὄντας δοσμένες οἱ πολὺ γνωστὲς σχέσεις ποὺ ὑπάρχουν μεταξὺ τῆς ἀγωνίας καὶ τῆς libido, δὲ μᾶς φαίνονταν εὔλογο νὰ παραδεχτοῦμε (κι' ἐν τούτοις τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀναμφισβήτητο) ὅτι ἡ πραγματικὴ ἀγωνία κατὰ τὴν παρουσία ἑνὸς κιντύνου, εἶναι ἡ ἐκδήλωση τῶν ἐνστίχτων αὐτοσυντήρησης. Δὲ θὰ μποροῦσε ἡ παθολογικὴ κατάσταση ποὺ πέρνει τὄνομα τῆς ἀγωνίας ν' ἀντλήσει τὰ στοιχεῖα της ὄχι ἀπὸ τὰ ἐγωϊστικὰ ἔνστιχτα τοῦ ἐ γ ώ, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ libido τοῦ ἐ γ ώ ; αὐτὸ συμβαίνει γιατὶ ἡ κατάσταση τῆς ἀγωνίας εἶναι κατὰ βαθος παράλογη καὶ ἡ παραλογία της γίνεται ἀκόμα πιὸ χτυπητὴ ὅταν λαβαίνει χώρα σὲ μεγάλο βαθμό. Σκοτίζει τότε τὴν πράξη τῆς φυγῆς ἢ τῆς ὑπεράσπισης ποὺ εἶναι μόνες λογικὲς καὶ δειχτικὲς νὰ ξασφαλίσουν τὴ συντήρηση. Ἔχει ἔτσι τὸ πρᾶγμα γιατί, ἀποδίνοντας τὸ παθολογικὸ μέρος τῆς πραγματικῆς ἀγωνίας στὴ libido τοῦ ἐγὼ καὶ τὴν πράξη, ποὺ ἐκδηλώνεται αὐτὴ τὴ στιγμή, στὸ ἔνστιχτο συντήρησης τοῦ ἐ γ ώ, ἀπομακρύνομε ὅλες τὶς θεωρητικὲς δυσκολίες. Δὲ νομίζετε στ' ἀλήθεια πὼς τρέχομε γιατὶ ὑποφέρομε ἀπὸ τὴν ἀγωνία ; Ὄχι ὅμως· ὑποφέρομε ἀπ' ἀγωνία ἀλλὰ τρέχομε γιὰ τὸ λόγο ποὺ ἔχει τὶς ρίζες του στὴν ἀντίληψη τοῦ κιντύνου. Ἄνθρωποι ποὺ ἔτρεξαν ἀπὸ μεγάλους κιντύνους ὁμολογοῦν ὅτι δὲν ὑπέφεραν οὔτε κατ' ἐλάχιστο ἀπὸ ἀγωνία ἀλλὰ ἐνήργησαν ἁπλούστατα, στρέφοντας π. χ. τὰ ὅπλα τους ἐνάντια στὸ θηρίο ποὺ θὰ τοῦ ἦταν λεία. Αὐτὸ βέβαια ἀποτελεῖ πολὺ λογικὴ ἀντίδραση.

ΤΕΛΟΣ